

Владо Костелник праве закончел седем децениї животу

ВШЕ З ЛЮДЗМИ, У НАШИМ СОЮЗУ И ЗОЗ СОЮЗОМ

- Порушовач числених акційох и заняцох

Року 2000. Владо Костелник наполнел 70 роки свойого живота. Знаме го як новинара, публицисту и литерату, але и як культурно-друштвеного дїйїка. Почал на тим плане давно, ише му не було анї полни 13 роки, а особено зос штернастим ше влапел и литератури, писательства. На горватским язике, правда, але пошвидко и по руски, а вец заш на горватским. У нашим, руским и украинским стредку зме го препознали по дїялносци на снованю асоциацийох, котри пестую и розвиваю нашу, руску и украинску, культуру и просвиту. Порушуе и журналистику и информоване на радио и телевизии по руски и украински у Горватскей, ведно зоз видавательну дїялносцу, и заш на наших обидвох языкох. Шицко у рамикох Союзу Русиных и Украинцох Горватскей и культурно-мистецких дружтвох, котри под його закритом, односно котрим є, як би поведли Горвати, кровна организация. И Союзу и векшини наших культурно-мистецких дружтвох бул чи снователь, чи инициатор же би их основали нашо людзе у тих местох у котрих жию и у тим им здушне помагал. Но, але идме шором:

Наш ювилант, Владо Костелник, кресцени Владимир, народзени 9. октобра 1930. року у Петровцох у худобней земледїлскей фамелиї оца Михайла, и мацери Веруни Бикийовой, котри зарабяли за каждодньови живот у продукциї млека на маєтку Павла Гидекетия у петровско-богдановским хотаре. Початкову школи зоз шейсцома класами закончел у своїм валале, же би о два роки, по другей шветовой войны, 1945. року предлужел у першей рускей Гимназии у руским Керестуре. Там му тоти два понад штири класи основней школи були припознати як перша и друга класа, спрам того, гимназии, та такой предлужел зоз трецу. У школским 1947/48. року закончел штварту класу и матуровал. Зос школованьом источашне роби и у Редакциї Руского слова, котра го того истого року послала на журналистичне образование у Новинарскей школи Здружєня новинарох Сербии у Београдзе.

Познейше, шейдзешатих рокох XX столїтия, Владо Костелник специализируе радийне и телевизийне репортерство на Новинарским институту Югославиї у Београдзе. Але, теди уж бул у узретших рокох, а док пребувал у Руским Керестуре у найвекшей мири о його егзистенциї ше

старал праве вон, Руски Керестур, бо Владо Костелник вчас, у своїм шеснастим року, остал без оца з младшим братом и ише младшу сестру, зоз котрима чежким животом виходзела на край мац у Петровцох. И у Гимназиї, и у Редакциї “Руского слова”, нашим видавництве, предлужел свой одхов так як и почал дома, у фамелиї, и у петровскей школи тиж так: на вредносцох старей рускей просвити и култури, ведно и украинскей. Допомогали и катехети грекокатолицкей вири як дома, так и у Руским Керестуре, котра вира и єдних и других, и Русиных и Украинцох, а и цалосна култура и просвита им у истим пняку, кореню, стеблу. У

Ковачовой “Нашей заградки”, “Руских новиных” и “Руских календарох” Руского народного просвитного дружтва “Просвита” медзи двома шветовима войнами находзел надосц лектури праве рускей и украинскей просвити и култури, яку находзел праве и у “Руским слове”, “Пионирскей заградки” и “Народних руских календарох”, цо виходзели после другей шветовой войны у Руским Керестуре. У їх видаваню и сам, гоч ише хлапчиско лем, марне участвовал, розумліво, кельо му таки роки допушовали, але з ученюм и домогою старших у редакцийох шицких тих виданюх. Тото шицко му допомогло же би познейше и сам бул инициатор и творитель нових просвитних и културних доброх на руским и

українським язиком. И у нових умових, новим стредку, у Горватскей, нашим югославянським Сриме, Славоний и з часци у Мославини, але и у Загребе.

Перши председатель нашого Союзу и главни и одбичательни
редактор “Новой думки”

Шейдзешатих роках ХХ століття дозревали умовия за озбыльну и черству организованосц Русинох и Українцох у Горватскей на просвітньо-культурним полю. У тим процесу Владо Костелник мал инициалну, порушуюцу и сновательну улогу. Так ведно зоз Штефаном Гудаком, Васильом Мудрим и Владом Бесерминьом організувал асоциацию Сримських, славонських и босанських руских и українських писателюх 1967. року. Вяже ше и зоз культурно-дружтвенима роботніками Русинами и Українцями у Бачкей и Босни, та ведно з німа є у инициативним кружоку за снованє культурно-просвітней асоциаций Русинох и Українцох Югославиї. Кед то тедишні власци у Сербий и Войводини не допушели, превжал инициативу за снованє такей організаций у Горватскей. То ше и зисцело 1968. року кед у Вуковаре основани Союз Русинох и Українцох Горватскей, за чийого першого председателя є и избрани. Пред тим, лєм два тижні скорей, иницировал снованє Культурно-мистецкого дружтва “Осиф Костелник” у Вуковаре, а даєден тидзень ише пред тим, нашу просвітньо-культурну асоциацию, з тамтейшима Українцями, попробовал основац и у Липовлянох. Теди ше то не удало, але, вельо познейше, та тераз и там маме нашо “Карпати”. Председатель Союзу бул пейц роки, по 1973. рок.

Ише док бул на водзацей позициї поднял ше у організованю першого таборования рускей и українскей младежи Югославиї у Горватскей, у Вуковаре, 1969. року у тирваню 14 дні. На цалосни трошок тедишней Општинскей скупштини Вуковар, чий председатель Звонко Шполяр без слова процивеня потримал таке Костелниково предкладанє и реализовал го. Кед Союз порушал свой часопис, “Нову думку”, 1971. року, меновал го за ей першого главного и одбичательного редактора, оставаюци таким аж 20 полни роки, по 1991. рок кед є, и два роки пред тим, пензионировани, и кед, на концу, почала война у Горватскей. Робел и на снованю нашого Культурно-просвітнього дружтва у Загребе, помагаючи у полней мири нашим интелектуалцом у главным городзе Горватскей же би ше то и витворело 1972. року. Руску секцию у Раєвим Селе зос учительку Цецилию Гаргайову седемдзешатих роках ХХ століття тиж так помогол же би станула на свойо ноги, и вона ше вец находзела зос своїма про-

грамами и на “Петровским дзвоне”. На плане організованоости культурно-мистецьких асоціаційош ше и далей ангажировал, та так и у снованю перше Секції Русинох и Українцох у рамикох Культурно-просвітнього дружтва “Дюро Дякович”, а вец и самостойного українського дружтва “Иван Сенюк-Вуйко” у Славонским Броду, тиж так седемдзешатих рокох праве прешлого столїття. Не застановел ше анї на тим, але зос Гавриїлом Такачом зоз Союзу, та Владом Еделинским, Соколовима и другима у Осиєку, сную у главним городзе Славонїї нашо культурно-просвітне дружтво Русинох и Українцох 80-тих рокох, тиж так ХХ столїття.

Стараючи ше о информованю на мацериным язикау, Владо Костелник порушал и емисию на руским и українским язикау на габох Радио Вуковару, 1972. року, у чим му, як и у “Новой думки”, праве на українским язикау помогол отец Роман Миз, перше з Липовлянох, а вец з Нового Саду. Таку емисию иниціровал, ведно з панами Мишківим, Васюнгом, Застрижним, Планчаком и другима и на Радио - Броду, най заш повториме у тих 80-тих рокох сторочя за нами. И уж кед слово о информованю, поведзме же ше Костелник од самого початку дійствованя Союзу барз закладавал и за емисию на руским и українским язикау на Телевизії Загреб. То ше, конечно, и зисцело 1989. року, але у реалізації ідеї на концу найвекши заслуги ма мр. Теодор Фришки.

Не меней значне було, ише и значнейше, постановиц школство на руским и українским язикау. На тим ше Владо Костелник тиж так вельо закладавал, та ведно з другима діячами у Союзу и культурних дружтвох и местох у котрих жию Русини и Українці, постарчели увесц виучованє мацериного язика и там дзе по теди то не була пракса. Особено ше одноши на места у котрих жию Українці, Липовляни, Канижа, Шумече, Славонски Брод. Пошло за рук и же би ше постановели совитніци за руски и українски язык у особох професаора Яким Сабодоша и Семена Музички, тиж так у тих богатих 80-тих рокох. Мацериински язык, культуру и мистецтво свойого народу наймладши Русини и Українці почали порядне, кажди рок, на летних школах, виучовац дзекуюци и Закону о школстве на язикох народноспох 1978. року, котрого принесол тедишні Собор Горватскей. Було и на пильне старанє и закладанє Влади Костелника, ведно з дійніками других народноспох, национальних меншинох, у тот час. Тоти школи, як знаме, и нешка ше отримую и знова на трошок державного бюджету, праве як цо було и теди.

Порушовач видавательней діялности

Вше з найзакликавенима, так Владо Костелник робел и витворел на порушованю видавательней діялности нашого Союзу, попри видаваня “Новой думки”. Першу кнїжку цо ю видал наш Союз, була История Русиных Бачкей, Сриму и Славонїи 1745-1918., др. Федора Лабоса зоз Загребу. После того видани ише и коло 20 наслови на руским и украинским язике у сфери просвити и култури, але и дружтвено-политичного ангажману. Так видана и монография о народному геройови Иванови Сенюкови-Вуйкови на украинским, руским и горватским язике тандему авторох, воєних товаришох, Степана Доманкушича и Антуна Милетича. Видана и хронїка о участвованю Русиных и Украинцох у тедишней Югославїи у народношлебодительней и антифашистичней борби 1941-1945. року на горватским язике, у його, Костелниковим, авторстве. Було то друге виданє на тоту тему, але дополнєте и преширене, бо перше на руским язике видало “Руске слово” у Новим Садзе 1971. року. Видани и два каталоги Подобовой колонїи у Петровцох, котра робела у рамикох “Петровского дзвону” коло полни 10 роки пред 1991. роком. Остатнїх роках пред 1991. Союз и Редакция “Новой думки”, з Костелникову иницијативу, издавали и дзешински часопис “Венчик”-“Виночок”, тераз уж и з меном на горватским язике “Vjenčić”, бо порядне виходзи двараз рочне под тим троязичним меном.

Тиж так, од самого початку ділованя Союзу, Костелник роби на тим же би ше традиційна материялна култура Русиных и Украинцох систематичне зазберовала и чувала. Перша його задумка була же би ше основало одделєне Русиных и Украинцох у Городским музею у Вуковаре, але ше тота идея длуго цагала не витворена, док не пришол за секретара Союзу юрист Гавриїл Такач, котри неvistато робел док ше не реализовала. Але тераз не у просторийох Городского музею у Вуковаре, але перше як вистава у єдней просторїи Дома култури у Петровцох, на чим найвещей, заш лєм, зробели др. Томислав Мишир, Силво Кетелешов и Силво Ердельов. Даскельо роки потим, Союз купел и окремну хижу, потедишню дзияковню, при Доме култури у Петровцох, и ту поставел Етнографску збирку Русиных и Украинцох Горватскей. Пенєж за тот будинок и познейше ушорєне обезпечела тедишня горватска держава, а фахово помогол Городски музей Вуковар, особено його тедишнї директор Антун Дорн. Костелник здушне потримал и постановивованє Подобовой колонїи у Петровцох, на чим робел Гавриїл Такач.

Виступ на широку сцену подруча матичного народу и Еуропи

И заш од самого початку роботи Союзу, 1968. року, Костелник ше закладал за постановйованє културно-просвітних и мистецких вязох зоз подручом матичного народу у України. Преходзел рок за роком, аж понад децения и пол, а од задумки, каждорочного гледаня и виробйованя програмох, остала лем - идея. Аж под сам конєц 80-рокох ХХ столїтя ше отворели дзвери таким вязом. Пошли даскелї делегациї нашого Союзу до України, а вєц и з України приходзели значни функционєре за таки роботи, и конєчно постановєне тото цо було потребне, нужне, аж и необкеруюєе. Тєраз тоти вязи змоцнєни, ширя ше, и приноша богати плоди. Помага вельо Вєлєпосланство України у Рєпублики Горватскєй, особєно вєлєпосланїк Анатолий Шостак, и други його дїйнїци. Подобни вязи постановєни и з нашима братами у Рєпублики Словацкєй, дєе ше находзи наша добра стара Горнїца, з котрєй до тих крайох пришли нашо предки пред 250 и 100 роками. Обачлївє то по числєних стїкох у вєлїх обласцох просвітно-културно-мистецкого дїлованя, так и мєдзисобних госпованьох тамтєйших и тутєйших мистецких ансамблєох и поєдинцох. Школуємє у України и потребни нам кадєр за нашо школи, информативни институциї на наших язїкох и подобнє.

Накадзи ше указала перша нагода, Влєдо Костелник такої потримал и заохоцєвал другиєх у Союзу, жє би ше укапчєли до ширших рушаньох просвити, култури и мистецтва националних мєншинох у Еуропи. Перше ше збуло з нєвладову асоциацию “Алпє-Адрия”, котра зазберєвала держави коло Алпєох и Ядранского моря, односно народносци, национални мєншини, у нїх. Перше активнє учасствованє нашого Союзу на форуму тєй асоциациї було 1984. року у Рєвиню, у Горватскєй, зач викладанє о Русинох и Украинцох пригєтовєл правє вон, Влєдо Костелник, а презентєвала го тєдишня секретарка Союзу Юлианя Фурминцова. Тєди ше на тим форумє, и найширше у стрєднєй Еуропи, першираз чула жридлова руска бєшєда, та так змогла рєвноправносц з язїками другиєх националних мєншинох у Алпєох и Ядрану сушєдних державох. Познєйше ше тєта асоциация прєширєла и на жєми коло Дунаю, та є тєраз “Алпє-Адрия-Дунай”. На шицких сходах националних мєншинох, котри ше отримєвали кажди рок, по 1991. рок, наш Союз активнє учасствовєл зоз викладами о стану и положєню Русинох и Украинцох Горватскєй. Вєдно зос Союзом Малярєох и Собором тєдишнєй Горватскєй наш Союз бул и соорганизатор такогє стрєтнуца националних мєншинох у Вуковарє, односно Осиєку 1990. року. У шицким тим учасствовєл и Влєдо Костелник.

Автор першого руского роману и етнографійно-фолклористични
виглєдованя

З мистецку литературу ше Владо Костелник почал активне ангажовац ише у основней школи, а перше озбильнейше дїло, подписане ведно зоз Крешимиром Зидаричом, друковал му “Hrvatski list”, осецки дньово новини, у октобре 1944. року на горватским язикау под назву: Ivo i kraljevna. У тот час почал и свою журналистичну дїялносц, перше як писатель за мурово новини антифашистичней и народноошлєбодительней войны 1941-1945. року у Петровцох, кед ше предходне неформалне дружтво за кнїжки, театр и филателию “Желєни лїсток” инкорпортировал праве до тей борби, и у котрим дружтве бул и ише з даскелїма напреднима хлопцями, своїма товаришами, так праве и з Крешимиром Зидаричом, Славком Майхером, Силвом Ердельом и другима. Литературну дїялносц предлужел у “Руским слове” и “Пионирскей заградки” 1945-1949. року, кед пише по руски, алє од теди знова и по горватски у тедишнім и нешнім “Glasu Slavonije” у Осиеку, у котрим бул професийни новинар. Обявел вещей приповедки и романи на горватским язикау, ише вещей на руским у рижних горватских виданьох и часописох, односно “Литературним слове”, “Шветлосци” и “Народних календарох” Новинско-видавательства “Руске слово” у Руским Керестуре и Новим Садзе. Автор є и хронїки “Под червену заставу” на руским язикау. Тиж так написал и перши руски роман “Жеми моя” цо му го, як и “Под червену заставу”, друковало “Руске слово”. “Бисерни дражки” то друга кнїжка задуманей трилогїї, док трецу праве докончовал алє ю не докончел пре остатню, войну, 1991. року у котрей му препаднул шишок започати корпус, односно материял и документация як подлога за ню. Остали му лєм виривки, котри друковал, и ише може друковац, у “Думкох з Дунаю”. И най повеме ише и тото. Кед зме спомли, “Думки з Дунаю”: порушал и їх видаванє у рамикох нашого Союзу 1989. року, кед вишло перше число. Потим друге 1990. року, а приготовел за друк и уж було у друку и 3. число за 1991. рок, алє и то претаргла поведзена война, же би ше тото 3. число зявело аж 2000. року, алє тераз уж у новей редакциї з Гавриїлом Такачом на чолє, як и тото, ниа, уж и 4. число за 2001. рок.

Попри того, и того цо ше ту не месци, бо го тельо єст, Владо Костелник бул заняти, и тераз є, зос историю, етнографию и фолклором, духовним творительством, преважне свойого народу, руского и украинского. Обявел досц виглєдовацки витвореня, яки сообшел на конгресох фолклористох Югославиї у Крушеве и Берове у Македонїї, и Охридзе на симпозиумох балканского фолклору. Тиж так у Новим Садзе, Крагуєвцу,

Тесличу у Босни, Чапліни у Герцеговини, Славонским Бродзе, Пирану и индзей. Часц з нїх друкована у “Новой думки” и других публикацийох. И сам бул на чолѣ организовања наукових сходов у организациї Союзу Русиных и Украинцох Горватскей 1980. и 1981. року у Петровцох на тему антифашистичней и народноошлѣбодительней борби з участвованьом Русиных и Украинцох 1941-1945. року и їх мистецким литературним творительстве на тоту тему. Бул инициатор и єден спомедзи организаторох и перших даскелїх наукових совитованьох руско-українского фестивалу култури Югославиї “Червена ружа” у Руским Керестуре. Седемдзешатих и 80-тих рокох столїтия, хторе остало за нами. Учашніком є и фахово-наукових сходов остатнїх рокох, по их организує наш Союз з нагоди 150-рочнїци досельованя Русиных до Миклошевцох 1999. року односно 100-рочнїци досельованя Украинцох до Горватскей, 2000. року, а готує ше и за будучи, уклѣбо их будзе.

Руководитель и редактор у вецей редакцийох новиных и радио станїцох

Свойо новинарске поволанє зоз 16 роками Владо Костелник почал 1946. року у “Руским слове”, дзе бул и главни и одвичательни редактор “Пионирскей заградки”, розумлїво, на руским язїку. Предлужел, як уж спомнута, у “Гласу Славонїї” у Осиєку на горватским язїку, одкаль пошол и одслужел воєну обовязку 1950. року. Кед ше врацел, почал робиц, 1953. року у тижньовнїку Комбинату “Борово” под назву “Трудбенїк”, же би о рок новини пременєли мено до “Борово”. У нїх бул на два заводи, 1954. и 1955. року и главни и одвичательни редактор. На тей длужносци бул и 1954., 1955. и 1956. року у “Вуковарских новиных”, а технїчни редактор постал 1957. року у винковских “Новосцох”, дзе бул потим и главни и одвичательни редактор и директор. Шицко, розуми ше на горватским язїку. Єден час бул и професийни новинар Радиотелевизиї Загреб за восточну Славонию, же би 1962. року бул меновани за директора и главного и одвичательного редактора новой сериї Вуковарских новиных и Радио-Вуковару, котри бул у составе истотней редакциї. Кратки час 1965. року робел и як заменїк главного и одвичательного редактора “Руского слова” у Руским Керестуре, же би ше истого року врацел до Вуковару за редактора Радио-Вуковару, и польопривредней рубрики “Вуковарских новиных”. Ту ше затримал по 1978. рок, кед прешол за порушовача и редактора мешачнїка ПИК Вуковар, познейше “ВУПИК”, дзе 1989. року дочекал и пензию з полным пензийним стажом од 40 роботни роки. Порушал и бул редактор у новиных “Вутекс” и

“Градєвинар”, але на волонтерскей основи, у исти час кед професийне, за плацу, робел у праве виповедзених редакцийох.

На такей, волонтерскей, основи, Владо Костелник робел и у Союзу Русинох и Украинцох Горватскей, як и у “Новей думки”, та наших емисийох на Радио-Вуковаре, Радио-Бродзе и Хроніки Русинох и Украинцох Телевизії Загреб. Ангажирує ше и у найновши час, у своєй уж розменєней осемдзешатки животног тирваня у “Новей думки”, “Венчику”-“Віночку”-“Vjenčiću”, “Думкох з Дунаю” и фахово-наукових сходах нашог Союзу.

Пожадайме Владови Костелникови ише надосц роки здорового животу, же би зисцел задумани плани на своім литературним, фахово-науковим и журналистичним плане, особено у нашим Союзу и його виданьох и колоквиалних сходах.

Иладо Костелник на работи новинар и редактор “Новей Думки” на балу Русинох и Украинцох Загребу, други з лїва у разгварки

Vinko Zidarić

Petrovačka sjećanja Krešimira Zidarića

“Petrovci, Petrovci... Sve mi češće naviru u sjećanje. Valjda da bih se udaljio od stvarnosti! Ta su sjećanja, najjednostavnije rečeno, lijepa, romantična, neponovljiva. Možda sve i nije bilo tako, ali sve sam skloniji povjerovati da jest, da je to bilo moje doba, naše, autentično, u koje rado otplovim posebno u trenucima posustalosti. Ne želim ga svesti na šture fotografske pokazatelje. Radije ga čuvam i branim kao svojevrsni zaklon, kao pribježište, čvrsto uvjeren da je upravo tako bilo i da još uvijek postoji, bar u meni, kao neki drugačiji i davni, voljeni svijet, možda idealiziran, ali vječan! Na žalost, više ga se ne može oživjeti, a tako bih se rado vratio u njega makar za tren, pobjegao iz ovoga ludog tempa, nevolja, izazova i provokacija. Da, Petrovci! Tamo su negdje, vremenski i prostorno daleko, ali istodobno tu, kraj mene i u meni. Moje selo, moje djetinjstvo, moje peto godišnje doba!”

Tako je napisao Krešimir Zidarić, istaknuti dramski glumac i član renomiranog Dramskog kazališta “Gavella” iz Zagreba, čiji je bio i direktor jedanaest godina, u svojim dnevničkim zapisima 1996. godine. Njegovi su roditelji Antun i Vasiljka bili učitelji u Petrovcima, gdje je proveo svoje dane djetinjstva od 1941. do 1946. godine. Budući da mu je majka ostala u Petrovcima do 1954. godine, redovito je dolazio u selo i nakon odlaska na školovanje u Vukovar i Zagreb. Njegovi su dani djetinjstva, mada ratni i tegobni, provedeni u idiličnoj petrovačkoj sredini, učinili da to razdoblje svojega života intenzivno doživi i trajno zadrži uspomene o njemu. Za to su najbolja potvrda upravo njegovi dnevnički zapisi, koje je vodio od djetinjstva do konca života (preminuo je u Zagrebu 22.5.1998. u 65. godini). U njima je pisao o svakodnevnom životu, sjećanjima i razmišljanjima, o brojnim susretima, a najviše o kazalištu i ostalim umjetnostima.

U njegovim se dnevnicima često javljaju petrovačke teme, od onih zapisanih nevjestom dječkom rukom, do kasnijih godina kada je izravno ili u digresijama znao odlutati u dane djetinjstva. U prisjećanjima na Petrovce, čak i kada se nalazio na turnejama u Europi, SAD-u i Kanadi, tražio je intimno utočište, svoj prostor, mogućnost za drage izlete i uzlete. U jednom zapisu iz 1983. godine navodi da ga njegovi najbliži, supruga Danica i sinovi Zoran i Ranko, običavaju pitati zašto tako često spominje Petrovce i “bježi” u njih, čak sanja dane djetinjstva provedene u njima. Njegov je odgovor bio da se na određeni način osjećao Petrovčaninom, jer se u njima upoznao s vrijednosnim životnim sustavom, koji je prihvatio i koji ga je odredio kao čovjeka. Taj je sustav bio zasnovan na kulturi življenja, običajima i tradiciji petrovačkih Rusina, koje je neizmerno cijenio i volio.

Uvijek je pisao da je njegova scenska imaginacija začeta upravo u Petrovcima, gdje je prvi put u Prosvitnom domu kao dječak od deset godina 1943. godine stupio na pozornicu i osjetio njezin zov koji će ga usmjeriti na buduću profesiju. Kao dječak zapisao je da je zajedno sa svojim petrovačkim prijateljima Vladom Kostelnikom, Jozafatom Kolbasom, Slavkom Majherom, Jankom Čordašom i drugima pripremio

predstavu, inspiriranu čitanjem pustolovnih romana i stripova, u kojoj je oponašao Bimba Bambusa, jednog od tadašnjih najpopularnijih junaka dječjih stripova. Ideja je bila hvale vrijedna i izazvala interes kod petrovačke publike. Slaba joj je strana, međutim, bila što su se za ovu predstavu naplaćivale ulaznice, a to roditelji malih glumaca nisu znali. Krešo opisuje da je informaciju o tome sav uzbuđen prenio znani petrovački panocec Budimski, koji je uvijek bio dobro obaviješten o zbivanjima u selu, kao i u svijetu (i za njemačke okupacije slušao je radio-vijesti kod Papovih). Finale ove kazališne priredbe, piše Krešo, nije bio dobar: otac ga je primjerno kaznio, braneći tako ugled mađistra u selu, što je navodno mogao biti poljujan ovako organiziranom priredbom. Međutim, kazna nije mogla ublažiti teatarsku žar što se probudila kod Krešimira, koja će se kasnije razbuktati u Gimnaziji u Vukovaru i Akademiji dramskih umjetnosti u Zagrebu do krajnjih granica. Ovu je kazališnu epizodu literarno obradio Vlado Kostelnik u jednom od svojih romana s petrovačkom tematikom iz drugoga svjetskog rata.

U Petrovcima se Krešo prvi put susreo i s filmom. Bilo je to na projekciji koju su njemački okupatori organizirali u Prosvitnom domu za svoje vojnike. Njoj su mogli prisustvovati i Petrovčani. Prikazan je film po motivima iz Biblije, koji je bio veliki doživljaj za gledatelje, a osobito za oduševljenu djecu. Za Krešu je to bila golema fascinacija, o kojoj će kasnije u prisjećanjima zapisati: “Te se večeri preda mnom pokrenuo svijet. Dogodilo se nešto veličanstveno, što nisam bio u stanju definirati, nešto nestvarno. Otvoren mi je put za bijeg u san. Susreo sam se s iluzijom i prihvatio je do kraja. Otad sam film i kazalište doživljavao kao mogućnost za pomicanje granica stvarnosti. Shvatio sam kao dijete da me u tome film i kazalište ne mogu iznevjeriti. Moj je život u umjetnosti, u stvari, bio nastavak toga zanosnog sna rođenog u polumraku petrovačkog Prosvitnog doma.”

Iako su tamna strana njegova petrovačkog djetinjstva rat i teške godine, strah i strahote koje sa sobom donio, Krešo je u svojim uspomenuka ukazivao da se svijet njihova dječaćkog maštanja uporno održavao, borio i pobijedio. Rat je dao njegovoj dječjoj mašti povode da izgrađuje otpore prema globalnoj katastrofi, koju je njemačka i ostala soldateska tako okrutno unijela u mir petrovačkih ulica. U labirintima ratnih zbivanja pronalaze prostore za igru, osluškuju topove s obližnjega Srijemskog fronta, prate i identificiraju pripadnost aviona, pišu parole protiv okupatora, očekujući u vlažnim podrumima da se rat okonča. Trpe i podnose nestašice kojima rat djecu kažnjavaju, odrastaju bez gumene lopte i čokolade. Krešo u igrama u porti pravoslavne crkve osniva svoju družinu, proglašava se njenim vođom, ali i kuharom, kako bi od svojih podanika dobio toliko žudene kocke šećera, što su ih majke i bake čuvale u kućnim rezervama. Ta uzbudljiva ratna dimenzija njegova djetinjstva snažno je utjecala da se kod njega formira antiratno opredjeljenje, zalaganje za mir i toleranciju.

U njegovim zapisima iz djetinjstva i školovanja defiliraju, uz već spomenuta, brojna imena prijatelja, kao što su Silvo Dudaš, Šimko, Tirkajla, Sofron Koloda, Silvo Erdelji, Đorđe Čalić, Tiho, Trivo, Branislava i Vojo Kovačević, kasnije Vera Besermenji i Štefan Hudak i mnoga druga. Sa simpatijom je pisao o Ljupki Segedijevoj, njezinim lijepim očima i lelujanju njezine duge i kovrčave kose dok trči

petrovačkim ulicama. Zatim - pratke! Koji je to bio doživljaj! Njih se sjeća čak i u jednom zapisu iz 1992. godine, kada susreće Janka Čordaša, koji kao prognanik prodaje na zagrebačkoj tržnici svoje kaktuse: “Izmjenio sam s Jankom nekoliko riječi. Rastajemo se s obećanjem da se nađemo. Odlazim kao da hodam uz zvuke njegove harmonike. Kao da smo seoski momčići koji su pošli zajedno na pratke u Petrovcima. Dok Čordaš neumorno svira, plešemo i ostvarujemo prve dodire s djevojkama, koje su, iako našeg uzrasta, u selu brže sazrijevale od nas. Za obojicu su Petrovci sada tek snoviđenje u okrutnoj stvarnosti, koja se tako tragično poigrala s ljudima što su uvijek okrenuti svojem radu. Gdje su naše pratke u ovom trenu? Beskrajno daleko, ali - čuje se Jankova harmonika... U sjećanjima je isticao da je svojim vršnjacima u Petrovcima stvarao trajna prijateljstva, kao i da su zajedno otkrivali bitna životna saznanja.

nikad više

bratu krešimiru

zaustavite vlak

zaustavite simplon express

povucite kočnice

ja poznajem ovu pooranu zemlju

ljude na njivama

znam ovu mladu šumu

voćnjake i vrtove

ove ulice i kuće

mirne vode i skrivene zvonike

ovo je moj kraj

ovo je dogovoreni znak

stanica jankvoci

zatim moji petrovci

želim se vratiti

želim stići u smiraj dana

u predvečerje

okružen vatrama

zasipan laticama cvijeća

želim čuti majčin glas

kako me doziva

jer noć pristiže

i uskoro će večernja zvona

nisu zaustavili vlak

nisu povukli kočnice

nisu dozvolili da gledam kroz prozor

jer opasno je van se nagnuti

vlak je nestao u noći

postao crta

sjena

izgubljeni trag

nikad se više neću vratiti u petrovce

vinko zidarić

Krešo se u svojim zapisima prisjećao i drugih Petrovčana. Tako, na primjer, piše o babi Micanji, u čijoj su kući na početku Grabika stanovali po dolasku u Petrovce. Impresionirala ga je svojim iznimnim umijećem pripravljanja tijesta za pitu - rejteše, koje je ritualno izvodila pred zadivljenom djecom, stvarajući prozirno tijesto “kao duša”, da bi ga razvučeno dahom dizala, sa stola i zatim brzo spravljala kolače, nazivajući ih ajnc-cvaj, kako su taj kolač i djeca nazivala. Njegovo sjećanje odnosi se i na pomalo misterioznog povratnika iz Amerike, koji je bio u toj obitelji i apartno djelo-

vao u selu. Tajnovitost “Amerikanca” povezivala se s pričom o uzgoju cvijeća kojim se bavio u Americi, čiji su mirisi navodno bili uzrokom njegova neobična ponašanja. Sa simpatijama piše o babi Harhajki iz Grabika, koja je bila zvonarka, i njezinim unucima Vladi, Mirču i Đuriki. Bila je puna zanimljivih priča i rado je čitala, stoga joj Krešo, kada je otišao na školovanje u Vukovar, donosio knjige iz grada. Kao dijete volio je poći s mještanima na njivu, upoznajući i shvaćajući teški seljački rad i diveći se urodu koji je donosio. U tom se panoptikumu njegovih uspomena našlo mjesto i za gostioničara Arona i njegovu kuglanu, lijepu pjesmu sestara Koloda, novosti koje je donosila Justa Papova sa studija iz velikog grada, priče bilježnika Slavka, razgovore o književnosti s Ruskajem i za druge osobe specifičnog miljea njegova petrovačkog djetinjstva.

Veliki se dio njegovih sjećanja iz petrovačkih dana odnosi na nogomet i nogometni klub “Hvizda”, za koji je igrao i revnosno bilježio njene utakmice i rezultate u svojem dnevniku. Bio je golman. “Hvizda” je u to vrijeme bila najčistiji amaterski klub. Događalo se da su se igrači skupljali pred početak utakmice, jednu su utakmicu morali odigrati s deset igrača, s čim se protivnička momčad suglasila. Protivnici su im bili iz okolnih sela i Vukovara. Utakmice su održavane na “stadionu” na Potkućnicima, na kojima se okupljalo cijelo selo, čak su i bake donosile šamlice od kuće kako bi sjedeći odgledale utakmicu. Djevojke su se svečano oblačile i šetale oko igrališta da bi se pokazale. Igrači su znali prekinuti utakmicu, otići na pivo i s novom energijom nastaviti igru. Krešo u svojem dnevniku posebno hvali igre Ljube Čakana, koji je mogao sve s loptom i realizatorske sposobnosti Tota s Grabika. Iz toga je vremena sačuvao nekoliko fotografija na kojima je u dresu “Hvizde” i njena cijela momčad, koja pozira fotografu Dudašu. Petrovački početak najavljivao je nogometnu karijeru, tako da je nastavio igrati u vukovarskoj “Slogi”, ali je po dolasku na studije u Zagreb 1952. godine napustio nogomet.

Kada je pokrenuto “Petrovačko zvono”, zapisuje u dnevniku svoje zadovoljstvo što su se Petrovci na taj način upisali u kulturnu kartu Hrvatske. Stupio je u kontakt s organizatorima ove manifestacije, pružio joj potporu i nekoliko puta sudjelovao na završnoj priredbi. Posebno je zabilježio svoje gostovanje na “Zvonu” 1970. godine zajedno s popularnim zagrebačkim komičarom Mirkom Vojkovićem, koji je jedan dio poljske satire, što su je izvodili te večeri, govorio na rusinskom jeziku. Njegova je mediteranska interpretacija rusinskog jezika izazvala velike simpatije kod Petrovčana, s kojima se prijatelji i zainteresirao za rusinski jezik i kulturu. Krešo je posjećivao Petrovce i drugim prigodama, nastojeći da s njim upozna svoju obitelj, rodbinu i prijatelje, a jednom je boravio i s poznatim glumcem Radetom Šerbedžijom. Uvijek sa starim prijateljima, to “traganje za izgubljenim vremenom” obojeno sa sjetom, daju dodatne poticaje i energiju.

U Krešimirovom umjetničkom sazrijevanju i profiliranju glumačke osobitosti tinjala je, uvjetno rečeno, petrovačka crta. Kao svakom čovjeku, posebno umjetniku, djetinjstvo mu je bilo neprocjenjivo blago., oslonac i emotivno i misaono izvorište. U svojim je dnevnicima i na drugi način želio očuvati i oplemeniti to vječito dijete koje se trajno nastanjuje u umjetniku. Iako u svojem umjetničkom djelovanju nije izravno citi-

rao Petrovce, mnogi su iz njegova umjetnička okružja čuli priču o njima. U brojnim ulogama, koje je odigrao u kazalištu, na filmu, TV i radiju, unosio je senzibilitet što mu je podarilo odrastanje u seoskoj sredini. Gledatelje i kritičare zanimalo je i oduševljavalo kako je uspijevaio u likovima iz naroda, punim elementarne snage i ponekad grubim, pronalaziti crte dobrote i ljudske topline, što je posebno došlo do stava Hamleta u selu Mrduša Donja” Ive Brešana. Znao je reći da je to na tragu moralnih normi koje je usvojio u djetinjstvu pod petrovačkim nebom, tj. u uvjerenju da nikoga ne treba odbaciti do kraja i da se u svakom čovjeku nalazi dobrota do koje se mora doći. Poznata su i njegova tumačenja životnog veselja i razdraganosti na sceni, u kojima su također pulsirali tonovi nekadašnjih petrovačkih svetkovina.

Progonstvo Petrovčana, njihov život izvan svojih domova i tragika prognaničkih preživljavanja česta su tema njegovih dnevničkih zapisa novijih dana. Duboko je suosjećao s njihovom zlom sudbinom, održavao stalne veze s njima, posebno s onima koji su boravili u Zagrebu. Dovodio ih je na kazališne predstave, sudjelovao u radu Skupštine Saveza Rusina i Ukrajinaca, na njihovim priredbama, rusinskim balovima i ljetnoj školi rusinskog jezika. Sofrona Kolodu je angažirao i za povremenu suradnju u svojoj glumačkoj školi, Čordaša je uključio za muzičku pratnju u izvedbi Gavranove komedije “Čehov je Tolstoju rekao zbogom” u Otvorenom sveučilištu u Zagrebu, surađivao s Vladom Čakanom, propagirao Tirkajlove peradarske aktivnosti i sl. U svojim je zapisima očekivao trenutak njihova povratka i pripremao se da ga obilježi zajednički s odgovarajućim umjetničkim programom, ali na veliku žalost taj trenutak nije doživio. Njegov je dnevnik završen osam dana prije smrti, koja ga je, kao zastrašujuća i neminovna činjenica čovjekove prolaznosti i neminovnosti trajnog odlaska, zauvijek zaustavila.

U Krešimirovim petrovačkim sjećanjima provlači se snažna povezanost s djetinjstvom i sredinom u kojoj ga je proživio. Tražeći svoju “slatku pticu mladosti” u svojim je dnevničkim zapisima, punim lirskih uspomena, Petrovcima dao gotovo neku mitsku dimenziju. Taj se odnos prema njima s protokom godina sadržajno obogaćivao i osmišljavao. Uvijek se želio vratiti u Petrovce da bi prošao ulicama davnih i neponovljivih dana, sreo se s dragim prijateljima, osluhnuo petrovačka zvona... Iako se to više nikad neće moći ostvariti, njegova ljubav prema Petrovcima ostaje trajno zapisana.